

STUDIA I TEKSTY Z DZIEJÓW RECEPCJI FILOZOFII STAROŻYTNEJ

O Platonie, Arystotelesie i o sobie samym

STUDIA I TEKSTY Z DZIEJÓW RECEPCJI FILOZOFII STAROŻYTNEJ

Komitet redakcyjny:
DARIUSZ KUBOK, TOMASZ MRÓZ (przewodniczący),
ZBIGNIEW NERCZUK, ARTUR PACEWICZ

STANISŁAW LISIECKI

O Platonie, Arystotelesie i o sobie samym

Redakcja naukowa
TOMASZ MRÓZ

Teksty z rękopisów przeczytali i przepisali
ADRIAN HABURA i TOMASZ MRÓZ

Teksty łacińskie przełożyli
ADRIANA BOLIBOK i TOMASZ MRÓZ

Przekłady przejrziała i udoskonaliła
BARBARA BRZUSKA

Kęty 2021

WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Studia i Teksty z Dziejów Recepcji Filozofii Starożytnej, tom 1

© 2021 by Tomasz Mróz for the edition and introduction

© 2021 by Wydawnictwo Marek Derewiecki for this edition

Wydanie pierwsze

Recenzenci: dr hab. Joanna Komorowska

dr hab. Dariusz Kubok

Opracowanie i redakcja naukowa: Tomasz Mróz

Korekta: Agnieszka Bednarek-Bohdziewicz

Projekt okładki i łamanie: Łukasz Derewiecki

Druk i oprawa: Drukarnia Wielkopolska Sp. z o. o.

ul. Dziewińska 41, 60-178 Poznań

NARODOWE CENTRUM NAUKI

Praca jest wynikiem realizacji projektu nr 2017/25/B/HS1/01934 finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki

ANCIENT PHILOSOPHY RECEPTION
research group

Książka powstała w ramach prac prowadzonych w zespole badań nad recepcją filozofii starożytnej: Ancient Philosophy Reception research group (www.aphr.ifil.uz.zgora.pl) w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Zielonogórskiego

Dzięki uprzejmości Archiwum Polskiej Akademii Nauk na okładce wykorzystano rękopis autorstwa Stanisława Lisieckiego.

ISBN 978-83-66941-03-8

Wydawnictwo Marek Derewiecki

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax 33/8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

Spis treści

Wstęp (<i>Tomasz Mróz</i>)	7
I. PLATONICA	19
1. <i>Lizys</i>	21
2. <i>Charmides</i>	33
3. <i>Laches</i>	43
4. <i>Eutydem</i>	55
5. <i>Menon</i>	67
6. <i>Kratylos</i>	80
7. Jak Platon w <i>Rzeczypospolitej</i> przedstawił ideę Dobra	97
8. <i>Teetet</i>	108
9. <i>Parmenides</i>	124
10. <i>Sofista</i>	145
11. <i>Filebos</i>	168
12. <i>Timajos</i>	188
13. O mitycznej opowieści Platona na temat Atlantydy	201
14. <i>Prawa</i>	207
15. Czy Platon wyznawał pogląd o istnieniu dwóch dusz świata	238
II. ARISTOTELICA	249
1. <i>O duszy</i>	251
2. <i>Metafizyka</i>	262
3. <i>Etyka Nikomachejska</i>	298
4. Arystoteles o sposobach poznania	323

III. AUTO-BIOGRAPHICA	337
1. <i>Vita</i> z doktoratu (1910 r.)	339
2. List z 1 czerwca 1926 r. do Stanisława Kota	341
3. List z 25 sierpnia 1931 r. do Tadeusza Sinki	345
4. List z 4 grudnia 1937 r. do Marcelego Handelsmana	347
5. Fragment listu z 17 grudnia 1940 r. do Zuzanny Gabryelewicz (z domu Szumówny) i jej męża Kazimierza ...	355
6. <i>Mój życiorys</i> (1957 r.)	357
Indeks osób, w tym postaci z dialogów Platona i postaci mitycznych	361

Wstęp

O autorze

W niniejszym tomie czytelnicy otrzymują zbiór tekstów Stanisława Lisieckiego (1872–1960) dotyczących, jak głosi tytuł, Platona i Arystotelesa, z dodatkiem kilku dokumentów autobiograficznych. Nie ma tu miejsca na szersze zarysowanie biografii czy twórczości Lisieckiego, które są przedmiotem innych prac – już wydanych¹, jak i znajdujących się w druku. Podajmy więc jedynie kilka podstawowych faktów. Urodzony w Poznaniu w 1872 r., w 1896 r. ukończył Gimnazjum św. Marii Magdaleny, następnie podjął naukę w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu, aby po uzyskaniu święceń w 1899 r. podjąć pracę w kilku wielkopolskich parafiach na wsiach i w mniejszych miastach. Spędziwszy dekadę na pracy duszpasterskiej i uzyskawszy zgodę biskupa, Lisiecki podjął studia teologiczne na Uniwersytecie Wro-

¹ T. Mróz, *Platon w Polsce 1800–1950. Typy recepcji – autorzy – problemy*, Marek Derewiecki, Kęty 2012, rozdz. *Platonizowanie S. Lisieckiego* (s. 280–303); tenże, *Zapomniany historyk filozofii starożytnej: Stanisław Lisiecki (1872–1960)*, „Rocznik Historii Filozofii Polskiej” t. 6, 2013, s. 157–177; tenże, *Polish Studies on Plato under the Oppression of Censorship: Lutostawski – Lisiecki – Witwicki*, w: *Censorship, Politics and Oppression*, red. M. Maciejewska, W. Owczarski, WUG, Gdańsk 2018, s. 137–148. Najnowsze opracowania prezentują sylwetkę Lisieckiego jeszcze pełniej, por. R. Kuliniak, M. Pandura, *Lwowskie seminarium arystotelesowskie Romana Witolda Ingardena z lat 1937–1938*, Marek Derewiecki, Kęty 2020, rozdz. *Roman Witold Ingarden a Stanisława Lisieckiego tłumaczenie Metafizyki Arystotelesa*, s. 100–115, *passim*. Publikowane są także kolejne opracowania analiz Lisieckiego, por. A. Habura, *Stanisław Lisiecki – zapomniany chrześcijanin-platonik*, „Kronos” 2/2020, s. 237–251; tenże, *Stanisław Lisiecki wobec Platońskiej koncepcji wędrówki dusz*, „Studia z Historii Filozofii” XII, 1/2021, s. 69–94.

clawskim, których zwieńczeniem w 1910 r. była obrona napisanego pod kierunkiem prof. Josepha Pohlego doktoratu nt. poglądów Ambrozego z Mediolanu. Kolejne lata, już ze stopniem doktorskim, Lisiecki spędził kontynuując pracę w parafiach wielkopolskich i nauczanie – przede wszystkim języków klasycznych i nowożytnych. Wreszcie, na początku lat dwudziestych dokonał się w jego życiu przełom, gdyż porzucił stan duchowny, co najprawdopodobniej nie pozostało bez wpływu na jego późniejsze relacje ze środowiskiem naukowym, i w 1921 r. zawarł związek małżeński. Następnie, już wraz z żoną, Wiktorią, przeniósł się do Warszawy, gdzie kontynuował pracę jako nauczyciel języków, głównie łaciny i niemieckiego w szkołach średnich, ale i na Wolnej Wszechnicy Polskiej. Na Uniwersytecie Warszawskim w 1927 r. uzyskał doktorat z filozofii, a w gronie jego egzaminatorów byli Władysław Tatarkiewicz i Adam Krokiewicz. Pod koniec lat dwudziestych udało się Lisieckiemu opublikować kilka prac w języku polskim i cykl łacińskich artykułów w „Eosie” nt. Demostenesa i kilku szczegółowych problemów związanych z dialogami Platona (1927–1931)². Z prac polskich wymieńmy najważniejsze opublikowane dzieło, tj. przekład i opracowanie Platońskiej *Rzeczypospolitej* (PAU, Kraków 1928) oraz prace o Platońskim *Fedonie* i o koncepcji reinkarnacji (1927). Dodajmy, że wiele jego prac nie ukazało się drukiem, a część z nich została bezpowrotnie utracona wskutek zniszczeń wojennych. II wojna światowa zastała Lisieckich w Warszawie. Udało im się przetrwać rzeź Ochoty, jednak utracili mieszkanie na Kolonii Staszica oraz cały majątek. Zostali przeniesieni do opuszczonego obozu w Małszycach pod Łowiczem (pierwotnie był to obóz pracy dla Żydów, a następnie dla więźniów radzieckich). W Łowiczu Lisiecki pozostał już do śmierci w 1960 r. Nieprzerwanie próbował tworzyć prace naukowe zamawiane przez PAN, której celem było raczej wspomoczenie finansowe schorowanego emeryta, a nie uzyskanie cennych rozpraw do druku. Pisanie ich utrudniał bowiem Lisieckiemu nie tylko wiek, ale i utrata własnej biblioteki oraz brak dostępu do warszawskich bibliotek naukowych. Do końca życia czynił on jednak starania, aby pozbiierać własny rozproszony dorobek rękopiśmienny znajdujący się w PAU, a także w materiałach innych uczonych, co, przynajmniej częściowo,

² Trzy artykuły Lisieckiego nt. Platona, w przekładzie na j. polski, czytelnik znajdzie w niniejszym tomie.

przyniosło efekty. Teksty te ostatecznie zakupiła PAN, a część z nich zostaje udostępniona w niniejszym zbiorze.

O tekstach zawartych w niniejszym zbiorze

Wspomniano wyżej o publikacjach Lisieckiego poświęconych filozofii starożytnej. Nie jest to dorobek imponujący jak na badacza żyjącego niemal dziewięćdziesiąt lat. Należy jednak mieć na uwadze, że myśl grecka stała się przedmiotem jego studiów i pasji dzięki – jak sam wspominał – fascynacji zrodzonej z osobistego spotkania z Tadeuszem Zielińskim, co miało miejsce bardzo późno, gdyż dopiero wówczas, gdy Lisiecki liczył sobie już niemal pół wieku. Oczywiście jest jednak to, że decydując się na zwrot ku filozofii greckiej, Lisiecki dysponował warsztatem naukowym, który pozwolił mu na owocne zajęcie się tym przedmiotem. Znał języki klasyczne i nowożytny, posiadał także umiejętność pracy naukowej, choć nie wprost w dziedzinie historii filozofii starożytnej, ale w historii teologii chrześcijańskiej, patrystyce i mediewistyce. Mógł więc swobodnie czytać i badać oryginalne teksty źródłowe, literaturę przedmiotu, potrafił pisać teksty naukowe, mając doświadczenie w teologii – dziedzinie przecież filozofii pokrewnej.

Zostawiając na razie ocenę wartości dokonywanych przez Lisieckiego przekładów dzieł najważniejszych greckich filozofów, trzeba stwierdzić, że wspomniana wyżej *Rzeczpospolita* spotkała się z pozytywnym przyjęciem, a bywa nawet, choć rzadko, wykorzystywana współcześnie. Oczywiście jego przekład dialogu Platona nie mógł współzawodniczyć w popularności i entuzjastycznych reakcjach z przekładami dokonywanymi przez Władysława Witwickiego. Niemniej jednak niewydane drukiem i zupełnie zapomniane teksty Lisieckiego poświęcone dziełom Platona i Arystotelesa powinny ujrzeć światło dzienne, niezależnie od przyczyn, dla których pokrywał je archiwalny kurz. Wyłania się z nich obraz badacza, który, będąc pełnym czci, wręcz uwielbienia dla mędrców starożytności, podejmował próby przybliżenia ich dzieł czytelnikowi polskiemu i pragnął zachęcać do zapoznania się z ich metodami i koncepcjami, o których nieprzemijającej wartości – zwłaszcza w wypadku Platona – był głęboko przekonany. Czy prace te mogły być zo-

stać włączone do kanonu prac polskich historyków filozofii greckiej? Wydaje się, że mimo pewnych braków (np. w literaturze bądź w ścisłości języka naukowego), stanowiły wówczas niemal pionierskie w języku polskim podjęcie pewnych zagadnień historycznofilozoficznych. Należy do nich z pewnością zaliczyć próbę analizy Platońskiego *Parmenidesa* czy *Sofisty* oraz niemal całościowego zajęcia się filozofią Arystotelesa.

Przed przedstawieniem zawartości niniejszego tomu – jeszcze słowo o tym, czego w nim nie ujęto. Zrezygnowano z przedrukowywania tekstów, które zostały już wydane w języku polskim za życia autora. Są one w większości dostępne w najważniejszych bibliotekach naukowych w kraju, a niebawem będą najprawdopodobniej również dostępne na którejś z platform cyfrowych, o ile jeszcze ich tam nie ma. Ponadto rozdział ostatni i zakończenie pracy o *Fedonie* (ok. jedna trzecia całego dzieła) były już przedrukowywane w ostatnich latach i to dwukrotnie³, są więc łatwo dostępne, co z pewnością wystarczy wszystkim, którzy mogą się tymi pracami zainteresować.

Przyjęty układ części głównych, tj. poświęconych Platonowi, Arystotelesowi i wreszcie samemu autorowi, nie powinien budzić wątpliwości, gdyż narzuca go charakter zebranych tekstów. Teksty poświęcone Platonowi stanowią największą część niniejszego zbioru. Na *Platonica* składają się w większości wybrane rozważania Lisieckiego o poszczególnych Platońskich dialogach, które w zamierzeniu miały być wstępami do przekładów tychże dialogów. Prócz tego, znajdują się tam trzy łacińskie artykuły z „Eosu” w polskim przekładzie. Teksty zostały uszeregowane w kolejności chronologicznej, tj. wedle chronologii relatywnej dialogów Platona, tak jak ją pojmował Lisiecki. Wybór otwiera omówienie *Lizysa*, o którym Lisiecki sądził, że był wcześniejszy niż *Fajdros* czy *Protagoras*, stanowiący najważniejsze dzieło pierwszego okresu twórczości Platona. Po *Lizysie* następują kolejno *Charmides*, którego pokrewieństwo z *Lizysem* i następstwo po nim Lisiecki przyjmował, następnie *Laches* i *Eutydem*, jako dialog napisany między *Protagorasem* a *Menonem* i niewątpliwie wcześniejszy od *Gorgiasza* czy *Teajteta*. Po *Eutydemie* zamieszczono *Menona* i *Kratylosa*, po których znalazł się tekst z „Eosu” poświęcony *Państwu* i przedstawionej w nim idei Dobra. Dalej następują *Teajtet*,

³ *Platon w Polsce 1800–1950. Antologia*, red. T. Mróz, Zielona Góra 2010, rozdz. XV: *Stanisław Lisiecki czyli filolog błędzący z Platonem* (1927), s. 219–239; S. Lisiecki, *Nauka Platona o prabycie duszy (fragmety)*, oprac. A. Habura, „Kronos” 2/2020, s. 252–276.